

D66 na Afghanistan

Veel D66-ers hebben de afgelopen week met afgrijzen gezien hoe hun partij er in het debat over de militaire missie naar Afghanistan van langs kreeg. Zelden werd een politieke partij tijdens een kamerdebat zo weggehoond en zelden liep de politiek leider van een regeringspartij zo te stuntelen. Veel Democraten hebben het als een vernedering ervaren hoe hun partij te kijk werd gezet. "Het was een afschuwelijke avond", zo vatte partijvoorzitter Dales het afsluitende kamerdebat over de Afghanistan-missie samen.

Het optreden van Dittrich c.s. in het Afghanistan-debat heeft D66 veel imagoschade toegebracht. Niet omdat het inhoudelijke verhaal van de Democraten niet deugt, maar door de reeks strategische en tactische blunders die de D66-fractie heeft gemaakt. Het gebrek aan interne communicatie, onhandige uitlatingen in de media, de vroegtijdige standpuntinname en het dreigen met een kabinetscrisis, het is een opeenstapeling van fouten geweest.

Dat is temeer te betreuren omdat de Democraten over het uitzenden van militairen naar Afghanistan een inhoudelijk onderbouwd standpunt hebben dat consistent, glashelder en goed verdedigbaar is. Kort gezegd komt dat standpunt erop neer dat je geen militairen moet uitzenden naar een gevaarlijk gebied als de doelstellingen van de missie niet haalbaar zijn. D66 was en is er niet van overtuigd dat de opdracht van de ISAF-militairen een realistische opdracht is en heeft daarom tegengestemd. Maar door dit standpunt te koppelen aan het voortbestaan van de coalitie, hebben de Democraten het debat vanaf het begin op scherp gezet en zijn de inhoudelijke bezwaren tegen de missie meteen naar de achtergrond verdwenen. Vanaf dat moment ging het alleen nog maar over de crisisdreiging. Dittrich wilde over de inhoud praten, maar maakte het zijn politieke tegenstanders door zijn optreden wel erg makkelijk om hun pijlen op D66 te richten. Door zo hoog spel te spelen (Dittrich sprak van "politiek-tactische fouten") en vervolgens zo diep door het stof te moeten, heeft Dittrich zijn partij een slechte dienst bewezen.

De positie van Dittrich stond al langer onder druk. In de drie jaar dat hij fractievoorzitter is geweest, heeft hij zich, ondanks pogingen daartoe, niet kunnen ontwikkelen tot de politiek leider van de Democraten. Dittrich is vooral de leider van de zespersoons Tweede Kamerfractie gebleven. Hij is er niet in geslaagd om van D66 weer een voor de kiezers aantrekkelijke partij te maken. Om die reden twijfelde Dittrich twijfelde al langer over de vraag of hij zich kandidaat zou stellen voor het lijsttrekkerschap. Na het Afghanistandebat zal hij zich gerealiseerd hebben dat zijn kansen op het lijsttrekkerschap definitief verkeken zijn. Dittrich heeft afgelopen vrijdag dan ook terecht zijn conclusies getrokken uit het ook voor hem persoonlijk dramatisch verlopen debat. Zijn positie was na het debat onhoudbaar geworden en zijn vertrek onvermijdelijk.

Hoe moet het nu verder met D66? De keuze voor Loesewies van der Laan als nieuwe fractievoorzitter is een logische (zij was immers reeds vice-fractievoorzitter) en biedt voor Van der Laan een uitgelezen kans om zich als potentiële partijleider te profileren. Maar het is de vraag of zij over het draagvlak, het gezag en de inhoudelijke visie beschikt om zich te ontwikkelen tot politiek leider van de Democraten. Voorlopig kleeft de collectieve verantwoordelijkheid van het Afghanistan-debacle ook aan haar. Ook betekent de keuze voor Van der Laan geen koerswijziging. Van der Laan zal de lijn van Dittrich voortzetten en in die zin heeft de wisseling van de wacht op korte termijn geen gevolgen.

Dat is ook niet erg. De Democraten doen er verstandig aan om nu alle aandacht te richten op de komende gemeenteraadsverkiezingen. Daarvoor is het van belang dat op korte termijn de rust in de partij terugkeert. Extra partijcongressen en het ter discussie blijven stellen van de regeringsdeelname zullen de partij alleen maar meer schade berokkenen.

Met name voor de mensen die de komende weken campagne moeten voeren voor de gemeenteraadsverkiezingen, is het Afghanistan-debat vervelend. Alles waar de Democraten de afgelopen jaren op lokaal niveau hebben bereikt, dreigt nu ondergesneeuwd te raken door de beeldvorming in het Afghanistan-debat. Het beeld van een partij wordt immers voor een belangrijk deel bepaald door hoe de partij het landelijk doet. Heeft een partij landelijk succes (zoals D66 in 1994) dan profiteren de afdelingen daarvan. Ligt een partij landelijk onder vuur (zoals D66 nu) dan doet dat op lokaal niveau pijn. Dat veel D66-ers hebben geen zin meer om het beleid van 'hun' Tweede Kamerfractie nog langer op straat uit te leggen en de kabinetsteelname van 'hun' partij te

verdedigen, is begrijpelijk, maar dat hoeft ook niet. Gemeenteraadsverkiezingen moeten niet gaan over Afghanistan of over het beleid van het kabinet-Balkenende II, maar over lokale thema's en lokale standpunten.

De komende vier weken moeten in het teken staan van de gemeenteraadsverkiezingen. De periode daarna zal D66 hard nodig hebben om intern orde op zaken te stellen en een heldere koers voor de toekomst uit te stippelen. Naar mijn mening moeten de Democraten breken met de koers zoals D66 die onder Dittrich heeft gevaren. Zijn manier van politiek bedrijven stond haaks op datgene waar D66 altijd voor heeft gestaan. De Democraten hebben zich altijd van de andere partijen onderscheiden door haar manier van politiek bedrijven: pragmatisch, wars van taboes en heilige huisjes, door een zakelijke beoordeling van de feiten en los van partijpolitieke belangen. Dit wezenskenmerk van D66 is de afgelopen jaren buiten beeld geraakt. Dittrich wilde af van het imago van D66 als de partij van de politieke, bestuurlijke en democratische vernieuwing. In plaats daarvan moest D66 een 'gewone' sociaal-liberale partij worden en, misschien nog wel belangrijker dan dat, een regeringspartij. De afgelopen drie jaar heeft Dittrich het belang van regeringsdeelname dan ook consequent boven het belang van zijn partij gesteld. Door dit voor het landsbelang wellicht nobele optreden heeft hij grote verdeeldheid gezaaid binnen zijn eigen achterban. En van de kiezers is nog maar 2,9% geneigd om bij de volgende verkiezingen op D66 te stemmen.

Het ligt voor de hand dat minister van Bestuurlijke Vernieuwing Alexander Pechtold het politiek leiderschap van D66 naar zich toetrekt. In tegenstelling tot *insider* Van der Laan kan Pechtold als relatieve nieuwkomer in Den Haag D66 zijn 'reden van bestaan' teruggeven. Pechtold laat weer iets van het oude, rebelse D66 zien. Het D66 dat zich niets aantrekt van de Haagse mores. Pechtold verbaast zich nog bijna dagelijks over wat hij daar meemaakt. Hij stelt dit publiekelijk aan de kaak en zoals de reacties op zijn optreden inmiddels aantonen wordt dat in Den Haag niet gewaardeerd. Met zijn kritiek raakt Pechtold aan gevestigde belangen en aan gedragscodes die het gesloten Haagse circuit reguleren en in stand houden. Dat is typerend voor D66, maar *not done* voor de rest van Den Haag en juist daarom heeft Pechtold het zo zwaar te verduren.

Pechtold heeft relatief weinig Haagse ervaring en juist daarom is hij zo geschikt als lijsttrekker. Als onorthodoxe nieuweling in de Haagse politiek, zo is D66 ooit ook begonnen. Toen D66 veertig jaar geleden werd opgericht werd de partij al als een bedreiging gezien en dat is niet veranderd. Iedere zetel die D66 wint, gaat er bij PvdA, VVD of CDA vanaf. Dat Pechtold juist vanuit het Haagse circuit zoveel kritiek krijgt, geeft aan dat hij door de concurrerende politieke partijen als een bedreiging wordt gezien. Andere nieuwkomers in de Haagse politiek ondergingen hetzelfde lot. Hoe meer Pechtold onder vuur ligt, des te meer waarheid schuilt er waarschijnlijk in zijn uitlatingen. Het is aan hem om van D66 weer de radicale vernieuwingsbeweging te maken die Hans van Mierlo en de zijnen veertig jaar geleden hebben opgericht.

Menno van der Land

Politicooloog en auteur van *Tussen ideaal en illusie - de geschiedenis van D66, 1966-2003*